

Kasteeltoren bedreigd

ANNETTE LIETH

In de weilanden aan de Schalkwijkseweg, net buiten de kern van Houten staat tussen eeuwenoude beuken de 14de eeuwse ronde bakstenen toren van kasteel Schonauwen. Dit rijks- en landschappelijk monument ziet zich na eeuwen rust bedreigd door de gevolgen van het VINEX akkoord.

Huizen danwel kantoren zullen hoogstwaarschijnlijk straks grenzen aan de slotgracht. De toren biedt nu nog een vrij uitzicht over de wijde rustige omgeving waar veel uilen zich thuis voelen. (foto S.A. Lieth 1995)

Burcht

In vroegere eeuwen herbergden de landerijen rondom Houten een groot aantal kastelen en buitens, waarvan alle nog bestaande hun oorsprong vinden in de Middeleeuwen. Historici nemen aan dat Schonauwen een imposante waterburcht is geweest, die een strategische voorpost vormde voor de heren van Culemborg. Tot de oudste afbeeldingen van Schonauwen behoren twee tekeningen uit circa 1640. Volgens deze prenten heeft de burcht zich in de loop der jaren ontwikkeld tot een kasteel, bestaande uit een recht-

hoekige, omgrachte hoofdburcht met een eveneens omgrachte voorburcht.

Gedurende de zeventiende eeuw werd Schonauwen een buitenplaats. Het kasteel is in die tijd verbouwd tot een classicistisch herenhuis met drie vleugels rondom een kleine binnenplaats. Van de middeleeuwse oorsprong bleven alleen de gekanteelde hoektoren en de omgrachting gehandhaafd. De aanbouw van de woonvleugels deed het weerbare karakter vrijwel volledig verloren gaan, evenals de grote formele tuin die rondom het huis

werd aangelegd. Eind achttiende eeuw raakten onder andere door de economische malaise vele kastelen en buitens in verval. Ook Schonauwen bleef niet buiten schot. In 1813 werd het kasteel, uitgezonderd de toren, gesloopt.

Hierna kende de in oorsprong zuidelijke hoektoren een reeks van opeenvolgende eigenaren. In 1891 werd *David George Bingham*, die in Utrecht werkte en woonde, eigenaar van Schonauwen. De Britse spoorwegingenieur liet de toren restaureren en

gebruikte het als weekendhuisje. Voor zijn paard en wagen bouwde hij een koetshuis waarvoor tekeningen van de Engelse spoorwegen gebruikt werden. Het is dan ook niet verwonderlijk dat het uit 1895 daterende koetshuis, rechts van de oprijlaan, in engelse stijl is opgebouwd en veel weg heeft van een spoorweghuis.

Verzakken

De huidige eigenaren lieten de vier verdiepingen tellende toren in 1941 en 1944 uitbreiden met aanbouwen. Sindsdien is de situatie ontstaan zoals die vandaag de dag te bewonderen is. Overigens zal alleen de opletende voorbijganger Schonauwen ontwaren, want het ligt iets van de weg af en gaat schuil achter een beukenbos. Jaren geleden lag in het verlengde van de centrale oprijlaan een pontje, nu geeft een smalle brug links van de oprijlaan toegang tot het dicht begroeide kasteel-eiland. De slotgracht, de dikke muren en hoge kantelen stralen onverzettelijkheid uit. Echter, schijn bedriegt! Gebleken is dat de aanbouw aan de achterzijde aan het verzakken is. De kans is groot dat ook de toren aan verzakking onderhevig is. Metingen, die inmiddels zijn verricht, zullen hierover uitsluitsel geven. In ieder geval moet, onafhankelijk van de

uitslag, de toren nodig opnieuw gevoegd worden.

Akkoord

Rijk, provincie en vertegenwoordigers uit de regio Utrecht bereikten in 1994 overeenstemming over het uitvoeringscontract in het kader van de VINEX. Uitgangspunt van de VINEX, VIerde Nota ruimtelijke ordening EXtra, is het realiseren van circa 290.000 nieuwe woningen in de Randstad-provincies tot het jaar 2005. Hierbij wordt getracht zoveel mogelijk in en aan bestaand stedelijk gebied te bouwen. Volgens het contract gaat de regio Utrecht in totaal 31.600 woningen bouwen. De Gemeente Houten neemt daarvan in het agrarische gebied van Houten-Zuid 6.000 huizen voor haar rekening. Daar de ontsluiting van de nieuwe locaties door middel van openbaar vervoer een belangrijk onderdeel is van het contract, zullen de woningen globaal in een grote cirkel rondom het nog te bouwen station Houten-Zuid geprojecteerd worden. Behalve woningen zullen ook de daarbij behorende ontsluitingswegen oprukken richting Schonauwen en het landschappelijke karakter aantasten. Daarnaast worden in navolging van het akkoord kantoor- en bedrijfsterreinen nabij de woonwijken aangelegd.

Risico's

De algemene vraag is nu: hoe om te gaan met plannen die tot gevolg hebben dat kastelen en buitenplaatsen plots in een nieuwbouwwijk terecht komen waar ze geen enkele verwantschap mee hebben? De dringende vraag voor dit moment is: hoe om te gaan met Schonauwen nu de eigenaren de noodzakelijke restauratie op de lange baan hebben geschoven? Onzekerheid en onduidelijkheid rondom de nieuwbouwplannen is hiervoor een begrijpelijke reden, maar dit kan onherstelbare gevolgen voor het cultuurhistorische monument met zich meebrengen.

Kan het opnieuw aanleggen van een kasteeltuin in de vorm van een groot park rondom het eiland een oplossing zijn? Wellicht stelt het de ingrijpende restauratie zeker en blijven de bijzondere eenden overwinteren in de slotgracht....

Annette Lieth is architect te Haarlem.

Historische gegevens van bovenstaand artikel zijn ontleend aan 'Houten Historische bebouwing', monumenten-inventarisatie provincie Utrecht, *drs. J.A.M. Smits en O.J. Wttewaall* (1991)